

SLOVENSKA LITERARNA VEDA OB USTANOVITVI UNIVERZE

Slovenska literarna veda je bila ob ustanovitvi univerze personalno in po raziskovalnih šolah zelo razvejana. Izbira kandidatov za dve razpisani univerzitetni mesti ni bila enostavna, vendar pa je mogoče ugotoviti, da sta bila predloga pripravljena izrazito strokovno. F. Kidrič in I. Prijatelj sta bila namreč znanstveni paradigmi, ki sta bila na ravni aktualnega časa in v središču razvoja raziskovalne discipline.

Slovene literary scholarship at the time of the establishment of the University was rather variegated, both in terms of personnel and schools of research. The choice of candidates for two advertised University positions was not a simple one; nevertheless, the proposals were prepared highly professionally. F. Kidrič and I. Prijatelj were scholarly paradigms relevant to the time and in the center of the development of their disciplines.

Ob ustanovitvi slovenske Univerze (1919) je bilo v organizacijskem in kadrovskem pogledu nadvse pomembno vprašanje, kako naj bo urejen študij slovenskega jezika, literature in kulture. Šlo je za kompleks znanstvenopreučevalne dejavnosti, ki je po splošnem mnenju imela status osrednjih predmetov, njen pomen pa je bil že od XIX. stoletja celo v povprečni zavesti izenačen s kulturno identiteto narodne celote. Poskusi, da se slovenščina znanstveno preučuje in študira na visokošolski ravni, so se opirali na tradicijo obeh licejskih kateder z začetka XIX. stoletja (v Gradcu od 1812., v Ljubljani od 1817. leta). Ljubljanska katedra, ki jo je vodil F. Metelko, je živela le do avstrijske študijske reforme leta 1849, medtem ko je graška tedaj postala sestavni del vseučilišča. Po prvih učiteljih (J. N. Primic in K. Kvas) je bil G. Krek prvi habilitirani predavatelj, 1902. leta ga je nasledil M. Murko. V Gradcu je bila konec stoletja (1896) ustanovljena tudi druga katedra za slovensko filologijo; ta naj bi se posvečala prvenstveno slovenskemu jeziku in književnosti, zasedel pa naj bi jo V. Oblak. Zaradi njegove smrti je na to mesto prišel K. Štrekelj, njega je 1913. leta nasledil R. Nahtigal. Pri Nahtigalu pa je 1914. promoviral in se 1918. leta habilitiral F. Ramovš; njemu je bila namenjena posebna slovenska jezikovna stolica na tamkajšnji univerzi.

Graška slavistika je bila, kar se slovenistike tiče, predvsem jezikoslovna in folkloristična. V književnoznanstvenem in književnogodovinskem smislu je zato imela večja obzorja in pomembnejšo pobudo slavistična katedra na Dunaju. Na njej je deloval V. Jagić, ki je 1886. leta zamenjal F. Miklošiča, bil 1908. leta upokojen, a ostal kljub temu ob svojem nasledniku M. Rešetarju še naprej aktivno središče vsega, kar se je dogajalo na slavističnem področju. Obe slavistični katedri, Gradec in Dunaj, sta ob ustanovitvi slovenske Univerze torej lahko računali, da s svojim kadrom zasedeta mesta na ustreznih področjih nove visokošolske institucije.

Vprašanje slovenistike so v Ljubljani reševali na dveh ravneh, ki sta bili medsebojno koordinirani in uglašeni. Znanstveni pododsek kulturnega odseka pri Narodnem svetu je vodil A. Breznik, posebni vseučiliški komisiji na čelu pa je bil D. Majaron (tajnik te komisije je bil F. Ramovš). Obe komisiji sta bili enotni, da se mora slovenistika formirati na univerzah v Zagrebu in Beogradu; v obeh središčih naj bi se znan-

stveno kvalificirali kandidati za prihodnjo slovenistiko v Ljubljani. Z njeno ustanovitvijo so računali v nekaj letih (»to bo trajalo še nekaj let«), dotlej pa naj bi določene naloge prevzela zagrebška univerza (poudarjali so »zagrebško univerzo, ki bodi matica slovenske«). Zapleti, ki jih je povzročil F. Ilešič, so omenjeno idejo obrnili: že 17. februarja 1919 so namreč sklenili, da je treba takoj ustanoviti univerzo v Ljubljani. S tem je bila postopna pot, ki je predvidevala najprej organizacijo znanstvene knjižnice in ustreznih znanstvenih inštitutov, spremenjena v hkratno dejavnost, katere cilj je bila kompletna postavitev slovenske znanstvene organizacije. V njej se je kar hitro izkristaliziral predlog, da je za slovenistiko potrebno ustanoviti štiri stolice, in sicer dve za slovansko filologijo (z jezikovno in književnoznanstveno specializacijo) ter dve za slovensko filologijo (z enako delitvijo na jezikoslovje in književno zgodovino). Ko sta R. Nahtigal in F. Ramovš sprejela vabilo, je bilo vprašanje jezikoslovja rešeno. Prvi je bil v tem času izredni profesor graške univerze, drugi njen naslovni docent. Nahtigal je bil znanstvenik z mednarodnim ugledom, Ramovš sicer na začetku poti, za katero pa so vsi odločilni menili, da bo bleščeča. Zapleti in nesoglasja so se začela okrog kandidatov za književnoznanstvene stolice.

Kandidatov, ki so imeli ustrezne formalne kvalifikacije ali pa znanstveno afirmacijo, je bilo več. Med njimi bi prišel v poštev najstarejši M. Murko, ta pa se je 1917. leta odločil za Leipzig, bil ob prevratu imenovan v Zagrebu, a je raje odšel na Karlovo univerzo v Pragi (1920). F. Ilešič je promoviral v Zagrebu in je bil od 1. maja 1919 na tamkajšnji Filozofski fakulteti redni profesor za slovenski jezik in književnost. I. Grafenauer je promoviral 1917 na Dunaju, *veniam docendi* pa je dobil v Zagrebu (4. februarja 1920). A. Žigon, ki je ob pravu, umetnostni zgodovini in klasični filologiji diplomiral tudi iz slavistike v Gradcu, je od 1909. leta imel doktorat in se že uveljavil s svojimi, za takratni čas provokativnimi stališči o problemih slovenske književne zgodovine. Iz dunajske šole sta prihajala v poštev I. Prijatelj in F. Kidrič. Kidrič se je 1919. leta habilitiral, delal pa je s Prijateljem v dunajski Dvorni knjižnici.

Murko in Žigon se nista pojavljala v kadrovskih kombinacijah za novo univerzo. Ilešič se je v kombinacije očitno vključil sam, to pa je storil z najbolj nesrečno potezo – z intrigami zoper druge kandidate. Te intrige so bile politične narave; njihova vsebina je na primer Ramovša nagnala do takele formulacije: »Meni se je zbog tega vse zagabilo in če bi za bližnjo bodočnost imel v tujini kolikor toliko eksistence, bi pljunil na vse vkup in se v tujino umaknil – in naj Ilešič prevzame stolico, na sramoto znanosti in univerze.« Kljub temu da so se duhovi okrog Ilešiča ločili (na svoji strani je imel A. Plemlja), je njegovo ime izpadlo iz nadaljnjih kombinacij. Tajnik Ramovš po vsem tem sporoča,

da imamo računati le še z enim, resnim konkurentom, čegar habilitacija v Zagrebu je že v teku, namreč z Grafenauerjem contra Kidrič. Za Vaše (sc. Nahtigalovo) mnenje vem, vendar je položaj tak, da ne moremo preko Grafenauerja. Kidrič je radi tega še danes rekel, da mora pač že računati s tem, da gre vseučilišče mimo njega. Meni bi ga bilo močno žal in zato študiram, da bi našel kak modus, ki bi vstregel obema. Vendar ničesar ne iznajdem.

Ramovševo pismo priča, da so v zvezi z Grafenauerjem obstajali neki razlogi subjektivne narave, ki ne govore v prid njegove kandidature, hkrati pa so navzoče tudi neke objektivne okoliščine, zaradi katerih ga je treba resno upoštevati. Grafenauer je bil po volji Štreklja in Murka; 22. julija 1919 je prijavil svojo kandidaturo za katedro

zgodovine slovenske književnosti. Njegov biograf v zvezi s tem neuspeh te kandidate tolmači takole; »glavni vzrok [...] je bilo seveda dejstvo, da je bilo res povsem kvalificiranih moči za zgodovino slovenskega slovstva [...] več, kot je bilo mest na novi fakulteti, in pri izbiranju med njimi so nato odločale druge stvari, od tesnejše poprejšnje povezanosti do političnih momentov«. Senior »zbora profesorjev filozofske fakultete v Ljubljani«, A. Plemelj, je kandidatu že 10. oktobra 1919 poslal negativen odgovor; odklonitev je bila utemeljena s tem, da »se je predložil v imenovanje literarni historik z ne zgolj slovenistično, ampak splošno slavistično kvalifikacijo«. Zavrnitev je bila nepričakovana: Grafenauer je bil namreč vladni zastopnik v vseučiliški komisiji pri Narodni vladi SHS v Ljubljani, imel je habilitacijo zagrebškega vseučilišča in bil privatni docent zagrebške univerze. Čeprav je v zimskem semestru predaval v Ljubljani zgodovino starejše slovenske književnosti in zgodovino slovenskega knjižnega jezika, je v njem ostala huda bolečina, med vodilnimi slovenskimi literarnimi znanstveniki pa se je dvignil zid, prek katerega je bilo komaj kdaj mogoče.

Po vsem tem sta ostala še le I. Prijatelj in F. Kidrič. Ramovš je bil s prvim očitno v tesnejših odnosih, za kar bi pričalo njegovo pismo (21. januarja 1917), da ga Prijatelj na Dunaju priporoči za službo pri cenzuri. Oba kandidata sta se, kar je bilo znano, zanimala tudi za provizorij slovenske univerze v Pragi, kamor sta 1911. leta odšla na posvet. Zamisel je propadla, zato je razumljivo, da sta, in sicer spet oba skupaj, bila med 20. in 21. decembrom 1918 v Ljubljani. Ramovš v svoji korespondenci o tem poroča takole:

Prišla sta se radi sebe informirat in sta prinesla spomenico, tičočo se bodoče knjižnice in državnega arhiva. Dalje še o kulturnih institucijah, n.pr. učeno društvo, konservatorij etc. Baje bo po končani likvidaciji Kidrič prišel kot vodja na knjižnico, Prijatelj pa za dobo vreditve za referenta v kulturnih zadevah k poverjeništvu za uk in bogočastje.

Navedek razkriva, da je bil do tega časa še resen kandidat I. Grafenauer, zato je bil Kidrič načrtovan za knjižnico, Prijatelj pa naj bi za »dobo vreditve« prišel na neko začasno mesto, kjer pa bi bile njegove izkušnje prav tako dragocene. Zelo hitro pa se je to spremenilo. Ramovš namreč v istem pismu Nahtigalu predlaga »modus«, kako bi oba dobil v Ljubljano na fakulteto. Beseda teče o habilitaciji; Ramovš meni, da

tudi mi lahko rabimo staro prakticirano izjemo, da se strokovnjak, ki je s svojimi deli pokazal osposobljenost, lahko brez habilitacije pokliče in imenuje. Tu imam predvsem v mislih Kidriča in Prijatelja. Prvi je bil itak že predlagan za extraordinarija, da bi se pa Prijatelj zdaj še habilitiral, je pa tudi smešno.

Zadeve so nato krenile v smeri, ki jo je želel Ramovš. I. Prijatelj je bil že 31. avgusta 1919 imenovan med prvimi profesorji ljubljanske univerze (za področje: zgodovina slovanskih literatur novejšje dobe s posebnim ozirom na slovensko), v novembru 1920 pa je tudi Kidrič dobil dekret, s katerim mu je bila dodeljena stolica za zgodovino starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko. Tako so bile odobrene štiri katedre za slavistiko na ljubljanski Univerzi zasedene; organizacijski okvir in kadrovska rešitev sta omogočila slovenistiki sistematično in kontinuirano študijsko delo.

Oba prva profesorja slovenske književnosti sta izšla iz dunajske slavistične šole. Oba sta prišla v Jagičev seminar po razočaranju na drugi študijski skupini (Prijatelj z

medicine, Kidrič s prava) in se z veliko osebno zavzetostjo lotila raziskovalnih nalog, ki jima jih je postavljala profesor. Posebno iskreno razmerje je nastalo med Jagičem in Prijateljem; zadnji je postal profesorjev knjižničar in prijatelj. Takšno iskreno razmerje je vidno celo iz Jagičevega referata o Prijateljevi disertaciji (*Studien zur Geschichte der slovenischen Wiedergeburt*, 1902)). V referatu je govor o »nadarjenem avtorju«, ki je obravnavano vprašanje v celoti »biografsko in kritično« osvetlil. Poudarjena je izredna marljivost in pohvaljena spretnost v koncipiranju kulturnega kompleksa med 1780. in 1830. letom. Ob nespornem znanstvenem talentu je omenjena nadpovprečna oblikovna sposobnost, ki zajema tako kompozicijske kot jezikovno-stilne lastnosti. Edina kritična pripomba je v ugotovitvi, da je kandidat boljši v risanju osebnosti, manj pozornosti pa posveča stanju in položaju duhovnozgodovinskih koordinat.

Manj osebna, ali strokovno korektna, je Jagičeva ocena Kidričeve disertacije (*Geschichte der ersten Reform glagolitischer Kirchenbücher nach dem Tridentinerkonzil*, 1906). Kritično stališče se začne že od naslova; referent meni, da ta ne ustreza povsem vsebini teze. V Kidričevi metodologiji zapaža nagnjenje k tako imenovani »zunanji zgodovini«, medtem ko je globalni sestav ustreznih izvajanj često nepopoln in votel (»Es handelt sich hier nur um die äussere Geschichte, nicht um die innere Charakteristik der geleisteten Arbeit [...] Nicht alle Behauptungen [...] sind sicher [...] Vieles bleibt auch jetzt noch dunkel«). Zanimivo je še nekaj, na kar je ilustrativno opozoriti. Ko je Prijatelj prosil, da mu rokopis disertacije posodijo, ker bi jo rad tiskal, je Jagič prošnjo odobril z naslednjim stavkom: »Ich habe gegen die Ausfolgung nichts einzuwenden, im Gegenteil: auch ich wünsche das«. Pri Kidriču je bila profesorjeva omejitev že v oceni, ki je med drugim zahtevala, da se mora tekst pred morebitnim tiskom »dopolniti oziroma razširiti«.

Disertacijski epizodi Prijatelja in Kidriča sta instruktivni za načelna izhodišča literarnozgodovinske šole, iz katere sta oba izšla, še bolj pa tudi že za notranje kolizije, do katerih je prišlo v njunih metodoloških načelih. V. Jagič, ki je inavguriral znanstveno preučevanje jezika in književnosti južnoslovanskih narodov, je v obeh ocenah razkril svojo koncepcijo književne zgodovine in metodološko ter komparativistično usmeritev, torej tiste tri sestavine, ki tako značilno predstavljajo njegovo znanstveno vizijo. Pri Prijatelju je zaslutil idejo književne zgodovine, pri Kidriču pa ugotovil predvsem inventarsko marljivost; oboje sta skrajnosti, ki sta bili delež takratnega statusa filoloških raziskav sploh.

Filološka šola, iz katere sta izšla tako Prijatelj kot Kidrič, je dobila sodobne določnice v XIX. stoletju. Današnje pojmovanje književnosti je bilo namreč rojeno predvsem v romantiki, ki je uveljavila načeli ustvarjalnosti in spontanosti. Literarno delo je v tem obzorju zapletena organska celota, s katero se razodeva suverenost in samostojnost ustvarjalne domišljije. Takšna globalna projekcija besedne umetnosti se seveda ni nikjer celovito uresničevala. Tako ustvarjalci kot programatiki so kar brž izkoristili dejstvo, da književnost deluje na čustvo in doživljaj ter je zato prikladna za ideološke naloge. Besedna umetnost naenkrat ni bila več le vprašanje kreativnosti, marveč je začela izpovedovati globlje družbene, politične, nacionalne in filozofske pomene. Na Slovenskem so v tem pogledu zlasti aktualni trije problemski kompleksi, ki so: narodni, socialni in moralni, medtem ko se estetska razsežnost pojavlja iz-

ključno le na formalni ravni, verska pa v obrobni in manj uspelih področjih književne produkcije. Verski človek ve, da so človeške dejavnosti omejene, zato jih postavlja sub specie aeternitatis. Estetski človek bi želel doseči skrajno formo lepote, pa mu tega ne dovoljuje pragmatična resničnost. Liberalni človek hoče doseči čimveč svobode na vseh področjih svojega delovanja, razsvetljenski namerava poboljšati svet, socialni pa doseči čim širše poenotenje družbe. Ustvarjalec torej govori v jeziku naroda, vsebina njegovega govora pa so resnice, za katere vsakokratni zgodovinski trenutek meni, da so edino prave in večne. Tako se je izoblikovalo zlasti v drugi polovici XIX. stoletja področje, ki ga T. Eagleton imenuje alternativna ideologija. V času, ko so se šolali slovenski predstavniki literarne vede, je bila ta ideologija trdna, samozavestna in koherentna; v njej je bila mogoča kritika, ni se pa mogla pojaviti avtokritika. Slovenska »alternativna ideologija« je bila obrnjena navzven, nikoli pa se v njej ni pojavila avtotematizacija. Slovenska književnost se je generirala predvsem kot slovenska, samo redkeje pa tudi kot književnost.

Iz Prijateljeve biografije je znano, da je znanstveno kariero na nemški univerzi v določenem času odklanjal iz razlogov, ker na njej ne bi mogel predavati po svoji zamisli, temveč služiti predvsem nemški znanosti. Oba razloga sta nadvse značilna; odkrivata namreč, da avtor želi slovenistiko kot akademski predmet zgraditi na podlagi nekih svojih znanstvenometodoloških premis, ki se očitno bistveno razločujejo od filologije, kakršna je bila v njegovem času značilna za nemško književno znanost. Prijatelj se, posredno ali neposredno, sprašuje po identiteti predmeta, s katerim se ukvarja; to spraševanje pa je hkrati spraševanje po identiteti človeškega posameznika in ustreznega naroda. Najvidnejši izraz tega stanja je v »polemičnih pomenkih kulturnega zgodovinarja«, ki so izhajali 1915. leta pod naslovom V zatišju. Avtor v njih govori o nitki, ki se imenuje »ideja slovenskega naroda«. Zasnovala se je v času reformacije, on pa jo je zasledoval, »kako se je trgala [...] in se potem nadrobno razpletla najprej v politične, potem tudi kulturne, literarne in sploh socialne namene. In sedaj mi je to ostalo. Za to nitko: idejo slovenskega naroda hodim kakor platoničen zaljubljenec.«

Idejo slovenskega naroda Prijatelj išče v književnosti; njena dela so pisani, kulturni in jezikovni spomeniki, ki jih je treba zbirati, preučevati in sistematizirati. Izjave, ki potrjujejo to izhodišče, so strnjeno formulirane zlasti v avtorjevem nastopnem predavanju z naslovom Literarna zgodovina iz 1919. leta. V tem predavanju je literatura označena kot »poslednji izraz duševnosti kakega naroda na najvišji stopnji njegovega razvitka, na kateri prihaja narod do popolne svoje samozavesti v osebah svojih izbrancev – leposlovnih umetnikov. Njeni umotvori niso več slučajni pojavi, ampak se vrste v organični, živi razvojni zvezi, ki jo tvorijo med sabo izvršena rekonstrukcija dogodkov, pojavov in njih nositeljev«, v kateri najde »vsak teh faktov in faktorjev ustrežajoče mesto in osvetljava.« Iz tega je izvedena določitev literarne zgodovine; ta naj bi bila veda, »ki spravlja v doživljeno in osmišljeno zaporednost in vzporednost leposlovce in njih umetnine, označujoč njih postanek in razvitek glede na poreklo in pogoje časa ter kraja, določajoč njih kakovost in potenco glede na doslej doznane rezultate krasoslovne vede.« Ta veda je, to trdi tudi Prijatelj, mlada, saj se je izločila šele v XIX. stoletju iz področja filologije. Njegova skica zgodovinskega razvoja filologije ustreza tudi današnji vednosti o tem problemu, za izvajanje pa so

pomembni vendarle predvsem avtorjevi kritični zadržki do prakse te šole.

Prijatelj navaja univerzalno pojmovanje filologije, kakršno se je razvilo na nemških tleh v začetku XIX. stoletja; to pojmovanje določa filologijo kot »vedo o celotnem duševnem življenju naroda«, v katerega spadajo predvsem jezik, književnost in folklor, sem in tja pa je treba upoštevati tudi filozofijo in estetiko. Prijatelj sprejema filološko šolo pod dvema pogojema. Šola je, po njegovem, utemeljena, če je »kritično rekonstruiranje prošlosti, torej poročanje tega, kar je bilo, poročanje, a obenem tudi osmišljanje«, hkrati pa ne sme biti »čisto reproduciranje, ampak tudi spoznavanje, ne sme ostati pri singularnostih, ampak mora iti k splošnim pojmom.« Prijatelj se sprašuje po smislu in vlogi književnozgodovinskega početja; njegovo utemeljitev vidi v iskanju historične ideje obravnavane literature:

Samo z ozirom na tako idejo se da sta v pravilno luč postaviti retardando in andante v tempu procesa, zlasti pa zadnje gibalno različnih bojev, ki jih je polna literarna zgodovina. Brez tega osebnega življa je literarna zgodovina obdelan material, telo brez duše. Namen naše vede je, da pokaže umetnost kot organično življenjsko funkcijo naroda, ki narod z njo nekam stremi, nekaj išče.

Navedki iz Prijateljevega predavanja so v celoti in v posameznostih značilna paradigma pozitivistične (literarne) zgodovine. V njih je pozitivistična ideja zgodovine kot preteklosti, v njih je pojem narodnega duha, ki smiselno napreduje predvsem v književnosti in kulturi, determinirati ga je pa mogoče iz prostora in časa (z določnicami biografske, sociološke in psihološke narave). Pozitivizem se pojavlja v tem obzorju kot možnost, ki dovoljuje znanstveno artikulirano stališče o književnosti. Zgodovina književnosti se je v tej filozofski premisi konstituirala kot zgodovina nacionalne književnosti, v njej pa se je uresničevalo temeljno načelo, po katerem je književnost zgodovinski izraz narodnega duha. Narodni duh torej povezuje gradivo zgodovine književnosti, zato je literarni znanstvenik obrnjen v preteklost; njegova poglavitna lastnost je historizem, v katerem je odločilno le stališče preteklosti. Književnost je dejstvo, ki ima svoj vzrok v piscu, ta ji daje smisel, njen globlji pomen pa je v notranjem redu, katerega zunanje znamenje je kronološki sistem. Zgodovinarjevo delo je rekonstrukcija zaporedja vseh dejavnikov, ki so enako pomembni; njihovo razvrščanje v časovnem poteku zgodovinskega trajanja odkriva stopnjevanje razvoja in opozarja na silnice, ki pomenijo pot naprej. Gre torej za sistematizacijo vsega, kar obstaja kot literarno gradivo, to gradivo so objektivna in pozitivna dejstva, ta je treba najprej opisati in razvrstiti, nato pa odkriti njihov teleološki smisel ali perspektivo razvoja. Ko govori Prijatelj o književnosti kot »organični življenjski funkciji naroda«, vidi vrhunski namen take funkcije v lepoti. Načelno izhodišče je potrjeno tudi v njegovi znanstveni praksi, ki spričuje, da estetska občutljivost in estetska dejstva niso nezdržljiva s pozitivizmom. Estetika je torej strukturna sestavina filološke raziskovalne paradigme.

Prijatelj pa, sicer mimogrede, vendar zelo precizno, govori tudi o slepi ulici filološke metode. Tako omenja njeno »nekoliko premehanistično in prevesno analitično pojmovanje v takih vprašanjih, kakor je poetično ustvarjanje.« Po njegovem gre za podaljške stare filologije, katere pravilno uvršča v pomožno znanstveno disciplino, ki jo imenujemo tekstologija. Ločitev med starim in modernim filologom obstaja v metodi, »katero uporabljata, ko se lotevata dela in avtorja«. Nekdanja filologija je vse izvajala iz dela, sodobna hodi »zanesljivejšo pot od avtorja k delu«. Po-

stopek prvega je analitičen, drugi teži v sintezo; prvi sestavlja, kakor je slikovito zapisano, mozaik, drugi ustvarja umetniško sliko. Prijatelj seveda ni zoper tekstološko delo, je pa zoper kopičenje dejstev brez hierarhije; v takem kopičenju se izgubita delo in sinteza. Takšne zastranitve so lahko motivirane s patriotskimi ali etičnimi razlogi, kljub temu pa so le povampirjenje filološke metode in spadajo v predznanstveni ali celo psevdoznanstveni štadij literarnozgodovinskega raziskovanja. Na razločku med filologijo v ožjem smislu besede in literarno zgodovino, ki se je v njegovem času utemeljevala kot moderna znanost, je Prijatelj zgradil tudi utemeljitev za področja v književni znanosti, kakor jih je uveljavila ljubljanska Univerza. Prijatelj pravi:

Razdelitev področja, ne pa zanimanja, v starejše slovstvo in novejšo literaturo, ki jo poizkuša izvesti med prvimi naša univerza, je po vsem tem [...] razumna, praktična in ležeča v bistvu stvari. Ta dva dela slovstva se morata namreč obdelovati na podlagi dokaj različnih kriterijev [...] Glavna razlika med zgodovinarjem starega slovstva in nove literature je v metodi.

Po avtorju je slovstvo označeno s tem, da v njem »ne igra individualnost še nikake vloge in je tudi navadno neznan. Ni se še osmislila in oddelila, iz kolektivnosti ustvarja in vanjo tudi tone. V tej fazi ne pomeni z rabo jezika ustvarjena produkcija do malega nobenega drugega kakor narodopisni in jezikoslovni interes.« V nasprotju s tem je literatura »ves historični razvoj narodne duševnosti, ki stremi po tem, da se izrazi in dobi svojo idealno obliko v prvi vrsti v tisti umetnosti, ki uporablja za svoje izrazilo jezik.« Čeprav Prijatelj v skladu z izhodišči dunajske šole v to formulacijo vključuje tudi zgodovinarje, mislece in govornike (»slavjanovjedenije«), vendar še v istem odstavku kratko in jasno povzema: »Literatura je torej [...] umetnost, upodabljaljoča z uporabo dovršene jezikoslovne oblike, torej: leposlovje.«

Koncepcija stroke in njenih metod, oboje je mogoče paradigmatično označiti kot stanje med filologijo in estetiko, pa razodeva tudi poglobljena strokovna in kadrovska načela, ki so delovala pri postavitvi prvih profesorjev za literarno vedo na ljubljanski univerzi. Slavistični horizonti M. Murka, zlasti opazni v njegovih sintetičnih priročnikih s posameznih področij slovanskih literatur, so bili razglašeni za »samo paralelno sopostavljanje«, ki »ni organična enota«; oni grešijo »zoper bistvo zgodovine«, zato so »praktično brez koristi« in »v znanstvenem pogledu problematične vrednosti«. Oceno je izrekel I. Prijatelj v že omenjenem nastopnem predavanju, zato ima še posebno težo in pomen. F. Ilešiča krogi, ki so odločali o tem, niso jemali znanstveno resno; Ramovš je ob njegovi kandidaturi izjavil, da bi bil »na sramoto znanosti in univerze.« I. Grafenauer je bil v tem času tipičen predstavnik filološke metode; njegovo tekstološko in zbirateljsko delo je bilo zgled za književnoznanstveno dejavnost brez metodološke poglobitve, notranje ideje in metodološkega koncepta.

F. Kidrič je bil najbolj viden predstavnik literarnozgodovinskega pozitivizma; njegovo delo se je snovalo iz filoloških razčlemb in faktografije. To delo je imelo nekakšno perspektivo razvoja (predliterarne faze, ki pripravljajo in omogočajo nastanek prave literature), ki se je prebijala iz solidne deskripcije in večje klasifikacije. Ramovš ga je ob habilitacijski monografiji (*Die protestantische Kirchenordnung der Slowenen im XVI. Jahrhundert, Heidelberg 1919*) v oceni ovrednotil kot »prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe, epohalno po

svoji vsebini in po svoji podobi«. O Prijatelju je mogoče samo ponoviti, da je bil tudi teoretična glava, ki je samostojno sprejemala in vrednotila vse pobude takratne literarne znanosti. Prav pri njem se že 1919. leta občuti zadrega ob paradigmi pozitivistične literarne zgodovine. Ne more še iz nje, čeprav je spoznal, da so se ji dnevi iztekli, vendar njene neplodne in mrtve razsežnosti že poskuša zapolniti z antipozitivističnimi pobudami, med katerimi so najbolj pomembne duhovnozgodovinske (W. Dilthey); njihov pomembni predstavnik je bil že v tem času A. Žigon.

Odločitev, da prva univerzitetna profesorja slovenske literarne vede postaneta F. Kidrič in I. Prijatelj, je bila, kar iz vsega povedanega sledi, optimalna. Optimalna zato, ker sta bila oba znanstvenika v mreži književnega diskurza in znanstvene paradigme; tako diskurz kot paradigma pa sta bila na ravni aktualnega časa in v središču razvoja, ki je vodil v prihodnost.

Literatura

Za pripravo te študije je bilo pregledano ustrezno gradivo iz Univerzitetnega arhiva na Dunaju (predmet: Ivan Prijatelj, Z 63 in PN 1540; predmet: France Kidrič, Z 4129 in PN 2130). Uporabljena so tudi ustrezna gesla in literatura, ki je navedena ob njih, iz Slovenskega biografskega leksikona. Besedila posameznih literarnih zgodovinarjev so citirana po naslednjih izdajah:

Izbrani eseji in razprave Ivana Prijatelja, I–II. Ljubljana, 1952, 1953.

F. KIDRIČ: *Izbrani spisi*, I–III. Ljubljana, 1978.

I. GRAFENAUER: *Literarnozgodovinski spisi*. Ljubljana, 1980. Uredniki omenjenih izdaj so bili (v istem zaporedju): Anton Slodnjak, Darko Dolinar in Jože Pogačnik. Vsi uredniki so izdaje pospremili s svojimi uvodnimi študijami. Med primarnimi in sekundarnimi viri so omembe vredni predvsem tile:

R. NAHTIGAL: Prof. Ramovš od doktorata do docenture v Gradcu. *Slavistična revija* V–VII (1954). 9–40.

R. NAHTIGAL: Pisma prof. Ramovša od docenture do profesure. *Slavistična revija* VIII (1955). 90–104 in 232–46.

B. GRAFENAUER: Ivan Grafenauer. *I. Grafenauer: Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje, 1973. 225–310.

S. HAFNER: Geschichte der österreichischen Slawistik. *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*. Dunaj, 1985. 11–88.

N. ALEKSANDROV: *U sjeni mrtve paradigme: Branko Vodnik kao književni povjesničar*. Osijek, 1987.

B. POGORELEC: Oddelek za slovanske jezike in književnosti. *Zbornik Filozofske fakultete (1919–1989)*. Ljubljana, 1989. 131–146.

ZUSAMMENFASSUNG

Bei der Gründung der Universität Ljubljana (1919) stand die organisatorisch und personalpolitisch äußerst bedeutsame Frage im Vordergrund, wie das Studium der slowenischen Sprache, Literatur und Kultur eingerichtet und geregelt werden sollte. Es ging um eine Disziplin mit dem Status eines zentralen Gegenstandes, ihre Bedeutung war bereits seit dem 19. Jahrhundert sogar im Bewußtsein des Durchschnittsbürgers der kulturellen Identität des gesamten Volkes gleichgestellt. Für die Literaturwissenschaft wurden zwei Stellen

ausgeschrieben, potentielle Kandidaten gab es mehr, was in der Prozedur des Vorschlagens interessante persönliche und fachliche Standpunkte an den Tag brachte. Die Methode M. Murkos wurde etwa zur »lediglich parallelen Nebeneinanderstellung« erklärt, die »keine organische Einheit« bilde; das sei eine Sünde »gegen das Wesen der Geschichte«, die entsprechenden Werke seien wissenschaftlich fragwürdig und praktisch ohne Nutzen. F. Ilešič wurde von den Verantwortlichen wissenschaftlich überhaupt nicht ernst genommen, während I. Grafenauer als Vorbild eines Forschungsdiskurses diente, der keine methodologische Vertiefung, keine innere Idee und kein festes Konzept hat. Der Vorschlag zur Ernennung jüngerer Bewerber (F. Kidrič und I. Prijatelj) brachte zwar einige Vorteile mit sich, worauf sich die slowenische Literaturwissenschaft in Einklang mit den modernen internationalen Tendenzen entwickeln konnte. Beide Professoren befanden sich zur Zeit ihrer Ernennung zu Universitätsprofessoren in einem Paradigma, das ein Pendeln zwischen Philologie und Ästhetik darstellte. F. Kidrič baute seine Studien auf philologischen Analysen und der Faktographie auf. I. Prijatelj spürte bereits 1919 die Verlegenheitslösungen des positivistischen Paradigmas, denen er mit den Ideen der geistesgeschichtlichen Schule (W. Diltheys) zu begegnen trachtete.

Die Entscheidung, als erste Professoren der slowenischen Literaturwissenschaft F. Kidrič und I. Prijatelj zu ernennen, war optimal, denn die beiden Wissenschaftler befanden sich im Netz des literarischen Diskurses und des wissenschaftlichen Paradigmas; sowohl der Diskurs wie das Paradigma entsprachen dem Niveau der damaligen Zeit und dem Entwicklungszentrum, das in die Zukunft führte.